

УДК 81

Ф 53

Філіппова Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),
nina.filippova@nuos.edu.ua

АСОЦІАТИВНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ СІМ'Я

У статті пропонується використовувати сучасний антропоцентричний підхід до співвідношення ономазіологічних структур фразем і складників етносвідомості з культурою народу для підвищення ефективності навчання мов.

Ключові слова: *концепт СІМ'Я, семантичне поле, асоціативна семантика, антропоцентризм.*

Актуальність даної статті зумовлена декількома факторами. По-перше, останні два десятиліття розвитку лінгвістики характеризуються тим, що використовується науковий потенціал різних галузей знань, а сама сучасна лінгвістична парадигма визначається як функціонально-комунікативна-прагматична (мова у комунікативній діяльності), синергетична (мова як відкрита нелінійна система), когнітивно-дискурсивна (мова як когнітивне утворення), експерієнталістська (пізнання мови критеріями людського досвіду), тобто основою методу 21-го століття, напевно, є антропоцентризм [1, с. 4–10]. Сучасний підхід до лінгвістичного аналізу мовних (для нас лексичних) фактів базується на виявленні проблем концептуалізації й категоризації світу, тобто спрямований на виділення мінімальних змістових одиниць досвіду людини, структурних типів знань і на об'єднання подібних чи тотожних елементів у більші розряди та категорії. По-друге, з цього випливає, що лінгвістичні новації та відкриття якимось чином завжди пов'язані з необхідністю використання нових знань у практиці: наприклад, викладання теоретичних дисциплін

(лінгвокультурології, семіотики, когнітивної лінгвістики) або навчання мовах (рідній або іноземних).

Метою цієї статті є як раз намагання показати використання теоретичної концепції семантичного поля (асоціативна семантика) з можливостями підвищення ефективності засвоєння англомовної лексики.

Для з'ясування асоціативно-семантичних полів концепту СІМ'Я англомовного та україномовного населення, визначення їх спільних рис та відмінностей було проведено дослідження 250 англійських та українських прислів'їв (118 – англійських та 135 – українських). Для зручності отримання результатів всі прислів'я було поділено на 3 підгрупи:

- автентичні прислів'я, тобто ті, які не мають відповідників у іншій мові.
- ті, що співпадають в англійській та українській мовах компонентно та по змісту;
- ті, що співпадають в українській та англійській мовах семантично.

На основі аналізу були зроблені наступні висновки:

1) перша та друга підгрупи прислів'їв відображають такі особливості двох неспоріднених культур:

- ґрунтовні зміни, які вносить в життя одруження (*A friend married is a friend lost.* – *Одружений друг – втрачений друг.* *He who has a fair wife needs more than two eyes.* – *Легше сто зайців пасти, як одної жінки пильнувати.* *He that takes a wife takes a care.* – *Хто бере жінку, бере клопіт*);
- вплив подружжя один на одного (*A good husband makes a good wife*);
- ієрархія в сім'ї (*A man doesn't want a woman smarter than he is*);
- поради перед одруженням (*Before you go in double harness, look well to other horse.* – *Перш ніж одружитися, треба роздивитися*);
- зв'язок поколінь (*Charity begins at home.* – *Хоч дитина кривенька, та батькові та матері рідненька*);
- нормування стосунків батьків та дітей, наприклад *Children are certain cares.* – *Від малих дітей болить голова, а від великих – серце.* *Every mother's duck is a swan.* – *Для кожної матері своя дитина найкраща*;

– велике значення грошей, достатку та їх вплив на родину, наприклад *When the husband earns well the wife spends well.* – Коли чоловік добре заробляє, дружина добре витрачає.

2) у всіх підгрупах прислів'їв присутня тема шлюбу, взаємовідношень батьків та дітей, а також сімейного статку та вплив грошей на стосунки людей: *Observe the mother and take the daughter.* – На матір дивись, а з дочкою женись. *Children – are poor men's riches.* – Діти – багатство бідних людей.

3) третя підгрупа прислів'їв найповнішим чином відображає ментальність та соціокультурні особливості кожного з народів.

– подружня зрада має місце в обох культурах народів, але відмінність цього явища полягає у тому, що в англійській культурі зрада розглядається головним чином з боку жінки (*Each husband gets the infidelity he deserves.* – Кожний чоловік отримує стільки невірності, скільки він заслуговує), а в українській культурі з боку чоловіка;

– розкриває національні особливості виховання дітей: в англійській культурі переважає стриманість та обмеження в теплоті почуттів (*Children should be seen and not heard.* – В товаристві дорослих діти повинні мовчати, *A child needs love the most when he deserves it the least.* – Дитина найбільше потребує любові, коли найменше її заслуговує);

– наявність англомовних прислів'їв, в яких згадується нянька говорить про те, що в англійській культурі є відсутнім тісний зв'язок різних поколінь в сім'ї (*A nurse spoils a good housewife.* – Нянька псує хорошу домогосподарку. *Nurses put one bit in the child's mouth and two in their own.* – Няньки кладуть шматок у рот дитини і два шматки у свій власний.), в той час як в українській культурі була присутня тенденція до життя під одним дахом (в одному домі) декількох поколінь сім'ї, що виключало можливість наймання няньки, так як дітей досить часто виховували бабусі;

– в англомовних прислів'ях має також місце тема сильного зв'язку матері та сина (*Men are what their mothers made them.* – Чоловіки є такими, якими їх виховали матері. *Mother's darlings are but milkshop heroes.* – З

матусиних синків героїв не буде.). Це дає нам змогу судити про те, що чоловік стояв трохи осторонь виховання дітей;

– присутня тема негативного впливу шлюбу на життя людини: *If you wish praise, die; if you wish blame, marry.* – Якщо хочеш, щоб тебе хвалили, помри; якщо хочеш, щоб тебе критикували, одружись;

– відповідальність шлюбного вибору: *He that marries a widow and four children marries four thieves.* – Той, хто одружується із вдовою, що має чотирьох дітей, одружується з чотирма злодіями. *There are as many good stepmothers as white ravens.* – Мачушине добро, як зимове тепло;

– поради щодо одруження, що свідчить нам про велику обережність та серйозність вибору чоловіка/дружини: *Choose your man as you choose your shoes - for comfort and long wear.* – Вибирай собі чоловіка, як вибираєш черевики, - для зручності. *Marry late or never.* – Одружуватися треба пізно або ніколи.

Таким чином, для україномовного населення СІМ'Я є більш ширшим концептом. В українських прислів'ях набагато частіше зустрічаються такі складові сім'ї як діти, родичі, батьки на відміну обмеження концепту СІМ'Я до ПОДРУЖЖЯ; подружня зрада згадується в прислів'ях обох мов, але в українських прислів'ях мова йде лише про чоловічу зраду, в той час як в англійських – про зраду загалом; україномовне населення має більш тісні та ближчі взаємовідносини між батьками та дітьми, які базуються, головним чином, на емоціях та почуттях, тоді як в англійського населення взаємовідносини будуються на стриманості почуттів та деякій дистанції у спілкуванні.

Звичайно можна побачити, що асоціативні поля понять СІМ'Я та FAMILY мають ряд спільних асоціатів: *жінка* (wife), *дім* (home), *близькість* (closeness), *діти* (children), *любов* (love), *щастя* (happiness), *радість* (joy), *тепло* (warmth), *затишок* (comfort), *взаємо підтримка* (support), *доброта* (kindness), *кохання* (love), *взаєморозуміння* (understandings), *турбота* (caring), *обов'язки* (responsibilities).

Складовими асоціативного поля носіїв англійської мови є *unconditional love* (беззастережна любов), *patience* (терпіння), *kindness* (доброта), *disagreements* (розбіжності), *mother* (мама), *father* (тато), *sister* (сестра), *brother* (брат), *grandparents* (бабуся та дідусь), *aunts* (тітки), *uncles* (дядьки), *grandchildren* (онуки), *fun* (веселощі), *laughter* (сміх), *tears* (сльози), *duties* (обов'язки), *misunderstanding* (непорозуміння), *love to distraction* (безмежно кохати), *darling girl* (кохана дівчина), *family business* (сімейний бізнес), *money* (гроші), *happiness* (щастя), *firmness* (впевненість), *difficulties* (труднощі), *warm* (тепло), *work* (робота).

А в асоціативному полі носіїв української мови відзначені такі складові: *батьки* (parents), *шлюб* (marriage), *скарб* (treasure), *єдність* (unity), *локальна держава* (local commonwealth), *хата* (hut), *сімейний затишок* (family coziness), *донька* (daughter), *родичі* (relatives), *здоров'я* (health), *взаємоповага* (mutual respect), *доброта* (kindness), *поступливість* (acquiescence), *йти на компроміс* (temporize), *кар'єра* (career), *порядність* (decency), *дружба* (friendship), *людяність* (humanity), *дружна родина* (friendly family), *батьківська любов* (paternal love), *День народження* (birthday), *кухня* (cuisine), *борщ* (borsch), *весілля* (wedding), *щирість* (frankness), *розподіл обов'язків* (duties division), *атмосфера довіри* (atmosphere of trust), *батько читає газету на дивані* (father reads a newspaper sitting on the sofa), *колектив* (collective), *секс* (sex), *надихає до роботи* (inspire for working), *відповідальність* (responsibility), *допомога* (help), *спільні друзі* (common friends), *спільні свята* (common holidays), *подарунки* (presents), *«доки смерть не розлучить нас»* (till death do us part), *любов на відстані* (love apart), *людина має виростати в сім'ї* (a man should grow up in the family), *їжа* (meal), *спокій* (piece), *закоханість* (amorousness), *плани на майбутнє* (prospects).

Такий ономасіологічний матеріал відкриває надзвичайно широкі перспективи для learner-centered навчання англійської мови. Студенти на протязі деякого визначеного періоду часу об'єднуються у малу групу і виконують комплексний проект, який включає аналіз дефініцій з різних типів

словників (тлумачні, тезауруси, словники синонімів, антонімів, ідіом тощо), психолінгвістичний асоціативний експеримент, соціолінгвістичне анкетування.

Отже, багатофокусний аналіз ідіом, який використовує асоціативність як зв'язку структури знань про позначуване із психічними функціями свідомості (зокрема, відчуттями, почуттями, образами) і колективним розумінням цього знання є надійним і потенційно невичерпним ресурсом для засвоєння великої кількості лексичних одиниць в практиці викладання іноземних мов.

Література

1. **Селіванова, О. О.** Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія. – К. – Черкаси : Брама, 2004. – 276 с.

References

1. Selivanova O. O. Narysy z ukrayins'koyi frazeolohiyi (psykhokohnityvnyy ta etnokul'turnyy aspekty) [Essay on Ukrainian phraseology (psycocognitive and ethnocultural aspects)]. Kyiv, Cherkasy, Brama Publ., 2004. 276 p.

Filippova N. M., Ph.D. of (Philology), Associate Professor, Professor NUS, Education and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), nina.filippova@nuos.edu.ua

Associative and semantic field of the concept FAMILY

The paper proposes to use the contemporary anthropocentric approach to the connection of idiom onomasiological structures and the components of ethnic conscience with the culture of a particular nation to intensify the efficiency of teaching and learning languages.

Key words: concept FAMILY, semantic field, associative semantics, anthropocentrism.

Филиппова Н. М., кандидат филологических наук, доцент кафедры прикладной лингвистики, Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), nina.filippova@nuos.edu.ua

Ассоциативно-семантическое поле концепта СЕМЬЯ

В статье предлагается использовать современный антропоцентрический подход к соотношению ономастологических структур фразем и составляющих этносознания с культурой народа для повышения эффективности обучения языкам.

Ключевые слова: *концепт СЕМЬЯ, семантическое поле, ассоциативная семантика, антропоцентризм.*